DOKUMENTUM ÉS KOMMENTÁR

„2016 júniusában egy szíriai férfi belefulladt a Tiszába, miközben megpróbált Magyarország területére jutni. 2023. február 2-án a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága az elhunyt testvére által benyújtott panasz alapján indult ügyben elmarasztalta Magyarországot az élethez való jog, valamint a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának megsértése miatt."

(Karsai Dániel)

Karsai Dániel

A TISZÁBA FULLADT MIGRÁNS ESETE AZ EMBERI JOGOKKAL

KÉPZELT KÜLÖNVÉLEMÉNY AZ ALHOWAIS MAGYARORSZÁG ELLENI ÜGYÉHEZ

2016 júniusában egy szíriai férfi belefulladt a Tiszába, miközben illegálisan próbált Magyarország területére jutni. 2023. február 2-án a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) az ügyben elmarasztalta Magyarországot.[1] A határozat számos nagyon izgalmas kérdést feszeget, így az élethez való jog, valamint a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának tartalmát. Teszi mindezt az illegális migráció elleni küzdelem kontextusában, amitől a döntés még inkább aktuálissá és gondolatébresztővé válik. Az ítélettel szemben ugyanakkor számos kritikai észrevételem van. Az alábbiakban bemutatom a határozatot, annak kritizálható pontjait, és megpróbálok alternatív döntési lehetőséget is bemutatni.

Kritikai meglátásaim két fő szemponthoz kapcsolódnak. Egyfelől azt vizsgálom, hogy a szűken vett szakmai normákat tekintve helyesek-e a Bíróság megállapításai. Másodszor – és ez talán meglepő lehet – azt mérlegelem, hogy mennyire közérthető az ítélet. Ez ugyanis egy nagyon fontos, de sokszor figyelmen kívül hagyott aspektus. Nem szabad szem elől téveszteni ugyanis, hogy emberi jogai mindenkinek vannak, nemcsak azoknak, akik értenek hozzá. A Bíróság ítéletei tehát akkor igazán hatékonyak, ha nem csak egy szűk, emberi jogokra specializálódott elit, hanem a jogban járatlan nagyközönség is könnyen megérti azokat.

AZ INDÍTVÁNYOZÓNAK ÉS AZ UNOKATESTVÉRÉNEK SIKERÜLT ELÉRNIÜK A SZERB PARTOT, A TESTVÉRE VISZONT BELEFULLADT A TISZÁBA. [...] NEM EGYÉRTELMŰ, HOGY A MAGYAR HATÓSÁGOK MENNYNYI IDŐ ELTELTÉVEL LÁTTAK NEKI A KERESÉSÉNEK

Az ítélet kimondta az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 2. cikkének (az élethez való jog) és 3. cikkének (kínzás, embertelen bánásmód tilalma) megsértését. A Bíróság az élethez való jog esetében az úgynevezett eljárásjogi és a szubsztantív sérelmet egyaránt megállapította. Más szóval felrótta Magyarországnak, hogy – ezen a ponton most leegyszerűsítve a kérdést – elvette valakinek az életét, valamint az ügyet nem is vizsgálta ki megfelelően: nem nyomozott elvárható gondossággal, és a felelősöket sem találta meg. Az Egyezmény 3. cikke tekintetében csak az eljárásjogi sérelmet találta megállapíthatónak a bíróság.

A TÉNYEK

2016 júniusában kilenc személy – egy háromgyerekes iraki család és négy szíriai felnőtt férfi – próbált meg illegálisan átjutni Magyarországra, Szerbia irányából, embercsempészek csónakjában. Az indítványozó az egyik szíriai férfi, akinek az események során elhunyt másik szíriai férfi a testvére volt. Pár méterre a magyar parttól a csónak elakadt a sűrű nádban. Az utasok kiszálltak belőle, és beleereszkedtek a mellkasig érő vízbe. Az embercsempészek visszahúzták a csónakot a szerb oldalra. Az illegális határátlépők ekkor rendőröket és katonákat láttak meg a folyó magyar oldalán. A Bíróság tényleírásában az szerepel, hogy a rendőrök rá is kiabáltak a migránsokra: „Menjetek vissza Szerbiába!" Ez azonban csak az indítványozó verziójában szereplő eleme a történetnek; a másik oldal tagadja, hogy így történt volna.

Rövid tétovázás után az iraki család megpróbált kijutni a magyar partra. Ezt a határőrök – a felek vitatják, hogy milyen eszközökkel, de – megakadályozták. A panaszos és a többi életben maradt migráns szerint (akiket a későbbiekben mind kihallgattak) a határőrök arabul kiabáltak velük, kővel megdobálták őket, és könnygázt is bevetettek ellenük, sőt, „elengedték a pórázról az őrkutyákat".

Az indítványozó, a testvére és az unokatestvére úgy döntöttek, hogy inkább visszaúsznak Szerbiába. Az indítványozónak és az unokatestvérének sikerült elérniük a szerb partot, a testvére viszont belefulladt a Tiszába. Ebben a tekintetben fontos hangsúlyozni, hogy az indítványozó többször megismételt tanúvallomása szerint az elhunyt jó úszó volt. Nem egyértelmű, hogy a magyar hatóságok mennyi idő elteltével láttak neki a keresésének, illetve milyen erőfeszí-

téseket téve próbálták kimenteni, de egy fél órát bizonyosan ezzel töltöttek. Sajnos, eredménytelenül: a holttestét végül csak két nappal később találták meg. Az indítványozót közben még aznap elfogták a szerb hatóságok, és ki is hallgatták az eseményekről.

A negyedik szíriai illegális határátlépő ott maradt a nádasban, mert nem tudott úszni. Megvárta, míg elmennek a határőrök, ezután a vízben gázolva elérte a folyópartot, és belépett Magyarország területére, ahol nem sokkal később elfogták. Hogy mi történt az iraki családdal, az nem teljesen világos. Annyi biztos, hogy a magyar hatóságok mentették ki őket a folyóból, mentőhajóval. A három gyerekből kettő már a kihűlés állapotában volt. Azt a kérdést illetően, hogy megpróbáltak-e ők is visszaúszni, eltérő az iraki édesanya és édesapa vallomása.

A szerb és magyar határvédelmi hatóságok már a tragikus esemény napján találkoztak. A szerb hatóságok átadták az indítványozó friss tanúvallomásának összefoglalóját a magyar félnek. A magyar hatóságok rámutattak, hogy a Tisza veszélyes átkelőhely, és korábban is érték már balesetek a folyón átkelni próbáló migránsokat. A magyar hatóságok javaslata szerint ezért a szerbeknek úgy kellene kivitelezniük a határellenőrzést, hogy senkit se szállhasson vízre.

A magyar hatóságok többször kihallgatták az indítványozót, az elfogott negyedik szíriai férfit, valamint az iraki család felnőtt tagjait. Az események másnapján jelentést tett a szektorvezető, a mentőhajón szolgálatot teljesítő két rendőr, valamint tíz további rendőr.[2] A járőrkutyával őrszolgálatot teljesítő rendőröket viszont nem hallgatták meg az ügyben.

Minthogy a rendőrök és az illegális határátlépők nyilatkozatai között ellentmondások feszültek, a Csongrád Megyei Rendőr-Főkapitányság büntetőeljárást kezdeményezett ismeretlen tettes ellen, „bántalmazás hivatalos eljárásban" gyanújával, két nappal az események után.[3]

Az indítványozó testvérének holttestén végzett boncolás jegyzőkönyve szerint az áldozaton nem voltak külsérelmi nyomok, és nem lehetett megállapítani semmilyen alapbetegséget. A későbbiekben toxikológiai vizsgálatra is sor került, melynek eredménye szerint toxikus anyagra, kábítószerre vagy könnygázra utaló nyom nem volt kimutatható. Egy későbbi kiegészítő jelentés ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a könnygáz nyomait csak közvetlenül az annak való kitettség után lehet kimutatni. Minthogy az elhunyt teste több napot töltött a vízben, erre a kérdésre egyértelmű választ adni már nem volt lehetséges.[4]

A nyomozás során az iraki családapát már nem lehetett meghallgatni, mert ismeretlen helyre távozott egy befogadóközpontból. Az eljárás során meghallgattak számos szolgálatot teljesítő rendőrt, illetve rendőri vezetőket is, akik fenntartották azon vallomásukat, miszerint semmilyen erőszakos cselekményt nem követtek el, és hogy angolul beszéltek az illegális határátlépést megkísérlőkhöz. A halálesettel kapcsolatban a szolgálatot teljesítők – ideértve az őrtoronyban szolgálatban lévő személyeket is – azt állították, hogy azonnal jelentették a parancsnokuknak, amikor meglátták, hogy valaki elsüllyedt a vízben. A mentőhajó 5-10 percen belül megérkezett, amelynek segítségével fél órán keresztül kutattak az eltűnt után, sikertelenül.[5]

Az eljárás során a szektor katonai parancsnoka is vallomást tett, miszerint négy katona járőrözött a területen a kérdéses éjszakán, de azt nem tudja, hogy kik. Az eseményekről értékelhető felvilágosítást nem nyújtott. A későbbiekben sikerült azonosítani a négy katonát, akiből három vallomást is tett, de érdemi információkkal ők sem szolgáltak.[6]

A mentőhajón szolgálatot teljesítő két rendőr vallomása szerint éppen visszatérőben voltak a kikötőbe, amikor utasítást kaptak a nádasban rejtőző emberek kimentésére. El is indultak, és elmondásuk szerint észrevettek egy kabátot és egy üres hátizsákot a vízben. Ezt jelentették, és vezetői utasításra keresésbe fogtak, fél órán keresztül kutattak, de senkit nem találtak a vízben. Ezek után kerítettek sort a nádasban lévő iraki család kimentésére.[7]

A nyomozás során az indítványozó ügyvédje észrevételeket nyújtott be az ügyészséghez. Az ügyvéd számonkérte a nyomozó hatóságokon, hogy számos hivatalos személy, köztük a négy katona, valamint a kutyás rendőrök azonosítására és meghallgatására nem került sor. Az indítványozó jogi képviselője rámutatott: az iraki édesapa és a negyedik szíriai férfi egybehangzóan állította, hogy köveket dobtak rájuk, könnygázt vetettek be ellenük, és felszólították őket a Szerbiába való visszatérésre. Ezért indítványozta a szektor katonai parancsnokának, a szolgálatot teljesítő katonáknak, valamint a kutyás rendőröknek az azonosítását és meghallgatását; továbbá, a vallomást tevő két migráns meghallgatását is kérte. A jogi képviselő kérelmét azonban elutasították. Az ügyészség álláspontja szerint a kutyás rendőrök meghallgatására nem volt szükség, mert nyilvánvalóan nem vetettek be rendőrkutyákat az incidens során. Az ügyészség továbbá rámutatott arra a körülményre is, hogy a negyedik szíriai férfit és az iraki családot nem lehet meghallgatni, mert időközben elhagyták Magyarországot.[8]

Az ügyészség 2016 októberében megszüntette a nyomozást, mivel álláspontjuk szerint nem lehetett minden kétséget kizáróan megállapítani az erőszak alkalmazását; a vallomások közti ellentmondásokat

nem lehetett föloldani, és további bizonyítékok beszerzésére sem volt mód. Az indítványozó jogi képviselője panasszal élt a döntéssel szemben, kérve az eljárás folytatását, mondván, hogy igenis van bizonyíték a fizikai erőszak alkalmazására; kifogásolta ezen kívül azt is, hogy a két illegális határátlépő előszöri és másodszori kihallgatása között túl sok idő telt el. A jogi képviselő továbbá felhívta a figyelmet a mentőakcióval kapcsolatos ellentmondásokra. Végezetül amiatt tett panaszt, hogy a nyomozás nem terjedt ki a „segítségnyújtás elmulasztása", és a „kiskorú veszélyeztetése" bűncselekményekre. Álláspontja szerint az ügyészség nem alkalmazta megfelelően a bizonyítási szabályokat, amikor minden kétséget kizáró bizonyítékokat várt el az indítványozói oldaltól (miközben ilyen elvárás majd csak a bírósággal szemben, a bírósági ítélet kapcsán lett volna megfogalmazható). 2017 februárjában a Legfőbb Ügyészség elutasította az indítványozó panaszát, azzal indokolva a döntést, hogy az első fokon eljárt ügyészség bizonyítékértékelése és jogkövetkeztetései is helyesek voltak.[9]

A JOG

A Bíróság a jogi kontextus ismertetését a releváns hazai jog meglehetősen lakonikus bemutatásával kezdte: mindösszesen a Büntető Törvénykönyv 301. §-át idézte, mely a „bántalmazás hivatalos eljárásban" bűncselekményt definiálja. Az ítélet semmilyen további magyar jogszabály vagy joggyakorlat ismertetését nem tartalmazza. Ez nagy hiányosság – jelentőségének elemzésére a későbbiekben visszatérek –, és még akkor is zavaró, ha a háttérben csupán az az ítéletszerkesztési „takarékosság" áll, amely a növekvő munkateher miatt egyre többször figyelhető meg a strasbourgi döntésekben. A Bíróság ezután röviden bemutatta a relevánsnak tartott Európa tanácsi dokumentumokat, valamint a magyarországi „migránsválság" kapcsán készült különböző országjelentéseket, melyek nem festettek túl pozitív képet a magyar hatóságok eljárási gyakorlatáról.

A befogadhatóság elemzése

A 2. és 3. cikk eljárási ágára vonatkozó panasz befogadhatóságának körében a Kormány érdemi védekezést terjesztett elő; nevezetesen azt, hogy az indítványozó nem merítette ki az összes hazai hatékony jogorvoslatot, ugyanis nem indított polgári kártérítési keresetet hivatali jogkörben okozott kár megtérítéséért. A korábbi ügyekből jól ismert és rendre sikertelen felvetést a Bíróság ezúttal is elutasította. Az elutasítás indoka az volt, hogy a polgári peres eljárás nem lett volna alkalmas a haláleset körülményeinek felderítésére és az esetleges felelősök megbüntetésére – ami az érintett egyezményes jogok eljárásjogi ágának lényege –, hanem csak kártérítés megítélésére. A Bíróság azt az elvet nem hangsúlyozta külön, hogy ha van egy hatékony jogorvoslat a nemzeti jogban valamely jogsérelemre, és azt az indítványozó igénybe veszi, akkor egy másik esetlegesen hatékony jogorvoslatot már nem kell kimeríteni. A büntetőeljárás kezdeményezése ebben az ügyben – ahogy minden más hasonló esetben is – hatékony jogorvoslatnak tekintendő, tehát eleve ebből az okból sem fogadta el a Bíróság a Kormány felvetését. Sajnálatos, hogy a Bíróság sem ezen a ponton, sem később nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az Egyezmény 2. és 3. cikkének szubsztantív ágával – vagyis azzal, hogy Magyarország ténylegesen megsértette-e a hivatkozott egyezményes jogokat – kapcsolatban a Kormány által hivatkozott hazai jogorvoslat tényleg hatékony-e. A kérdés egy mondattal elintézhető lett volna, és a fentiekben kifejtettek fényében erre a válasz ugyanaz lett volna.

A jogorvoslati kérdés vizsgálatát követően a Bíróság megállapította, hogy az indítvány befogadhatósági szempontból hiánytalan, és az indítványt elfogadhatónak nyilvánította.[10] Ez a rendelkezés az Egyezmény 3. cikke kapcsán talán kissé elsietett volt, mely kérdésre később visszatérek.

Az élethez való jog, valamint a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának eljárásjogi megsértése

Az ügy érdemi vizsgálatának keretében a Bíróság az eljárásjogi ág elemzésébe fogott. Az élethez való jog, valamint a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának eljárásjogi vonatkozásait a Bíróság együtt vizsgálta, ugyanis a vonatkozó sztenderdek gyakorlatilag azonosak. Saját gyakorlatát a Bíróság ehelyütt részletesen nem ismertette, csak utalt más összefoglaló döntésekre.[11] Ez az Ítélet közérthetősége szempontjából nagy hiányosság, ami egyébként a Bíróság számos más döntésében is megfigyelhető az utóbbi időben. Az alkalmazott megoldást valószínűleg csupán szövegrövidítési, illetve szövegezésoptimalizálási szempontok vezérlik, de a Bíróság esetjogában járatlanok számára így kevésbé érthető, hogy milyen szempontok alapján hozta meg a Bíróság a döntését. A releváns strasbourgi esetjog ráadásul nem is terjedelmes, így a szerepeltetése túlzott fáradságot sem okozott volna az olvasóknak.

Minthogy a saját érvelésem szempontjából is lényeges az említett esetjog, ezért azt a következőkben

röviden összefoglalom. A legfontosabb elvárás, hogy a hatóságok hatékony nyomozást folytassanak le. Hatékony nyomozásnak az minősül, amely alkalmas a tényállás megállapítására, a felelősök azonosítására, valamint, ha szükséges, a megbüntetésükre. A Bíróság a korábbi ügyekben azt is hangsúlyozta, hogy a hatóságoknak hivatalból kell eljárniuk, az áldozat nem tehető felelőssé a nyomozati cselekmények elmaradásáért. A Bíróság ugyanakkor azt is leszögezte, hogy ez az eljárásjogi kötelezettség nem eredménykötelem. Vagyis nincs követelhető meg bizonyos személyek vád alá helyezése és elítélése, amennyiben ez a hatóságoknak nem felróható okból marad el. Továbbá, a hatóságok számára az eljárásra kötelezettség nem jelenthet lehetetlen elvárást, illetve aránytalan terhet. Mindazonáltal a hatóságoknak minden észszerű lépést meg kell tenniük a bizonyítékok összegyűjtésére és a tényállás tisztázására, így különösen a nyomozás végkövetkeztetéseinek alapos, objektív és pártatlan megállapításokon kell alapulniuk. Amennyiben nyilvánvaló, hogy nem került sor bizonyos, szükséges nyomozási cselekményekre, az megkérdőjelezi az eljárás hatékonyságát. A Bíróság leszögezte, hogy noha a tényállás megállapítása tekintetében nem veszi át az elsőfokú, nemzeti bíróság szerepét, az ügyet „megfelelő alapossággal" vizsgálja akkor is, ha a nemzeti hatóságok már vizsgálták a kérdést. Végezetül a Bíróság rámutatott arra, hogy a nyomozás hatékonysága nem ítélhető meg egy egyszerű nyomozati cselekménylista alapján; az eset összes lényegi paraméterét vizsgálni kell.[12] A nemzeti hatóságok feladata, hogy eljárásuk jogszerűségét bizonyítsák. Ha maga az érintett cselekménye ad okot a hatóság eljárására, a Kormányt terhelő bizonyítási kötelezettség kevésbé szigorú a fizikai erő alkalmazása tekintetében.[13]

A Bíróság az előbbiekben ismertetett elveket a konkrét ügyre is alkalmazta. Kiindulásként leszögezte, hogy a magyar hatóságok a kínzás, embertelen bánásmód megsértésének megalapozott gyanújával találkoztak. Továbbá, ki kellett vizsgálniuk a körülményeit az indítványozó testvére elhunytának is. A Bíróság rögzítette, hogy a rendőrség késlekedés nélkül megindította a nyomozást, „bántalmazás hivatalos eljárásban" bűncselekmény tárgyában. A Bíróság szerint azonban ez a lépés nem volt elégséges, ezen nyomozás ugyanis csak az állítólagos rendőrségi bántalmazásra terjedt ki, nem célozta annak kiderítését, hogy terheli-e mulasztás a hatóságokat az elhunyt életének védelme tekintetében. A Bíróság ugyanakkor kifejezetten leszögezte, hogy tartózkodik annak megállapításától, hogy a magyar jog szerint milyen egyéb eljárásnak kellett volna lefolynia; egyszerűen csak rögzíti a nyomozás hiányát az élethez való jog tekintetében.[14] A Bíróság továbbá kifejtette azon álláspontját, hogy egy-egy haláleset rendszerszintű hibák következménye is lehet, nem feltétlenül egyéni felelősség kérdése. A Bíróság szerint a magyar hatóságok ezt az aspektust egyáltalán nem vizsgálták. (Ez utóbbi megállapítást az ítéleti tényállás nem teljesen támasztja alá; erre a kérdésre az élethez való jog szubsztantív ágának megsértése kapcsán még visszatérek.) Akárhogyan is, de végül a Bíróság arra a következtésre jutott, hogy az élethez való jog állítólagos megsértését a magyar hatóságok nem vizsgálták ki megfelelően.[15]

Az Egyezmény 3. cikke kapcsán a Bíróság kimondta, hogy a hatóságok az első szükséges lépéseket megtették; nevezetesen orvosszakértői, illetve toxikológiai szakvéleményt szereztek be, valamint kihallgatták a rendőröket, továbbá az indítványozót és a negyedik szíriai migránst (aki, mint emlékezhetünk, partra tudott lépni a Tisza magyarországi oldalán). A hatóságok ezen a ponton egymásnak ellentmondó verziókkal találkoztak a történtek tekintetében. Arra ugyanakkor a Bíróság is rámutatott, hogy az orvosszakértői vélemény szerint az elhunyton nem volt sérülés, a könnygázhasználat kérdésének tekintetében pedig nem lehetett egyértelműen állást foglalni. A Bíróság szerint a nyomozás megszüntetését illetően a magyar hatóságok szinte kizárólag az eseményekben részt vevő rendőrök nyilatkozataira támaszkodtak. Az indítványozó vallomását figyelmen kívül hagyták, valószínűleg azért, mert azt nem támogatta más bizonyíték.[16]

A Bíróság számára megalapozatlannak tűnt a magyar hatóságok részéről az a lépés, hogy elfogadták a rendőröknek az illegális határátlépőkével ellentétes vallomását, hiszen a rendőrök vallomása lehetett szubjektív, illetve akaratlanul pontatlan, de célozhatta akár a büntetőjogi felelősség elkerülését is. A Bíróság rögzítette, hogy a nyomozás kimenetele jelentős részben szóbeli vallomások tartalmán, illetve azok ellentmondásainak feloldásán alapult. A hatóságok rendelkezésére álltak vallomások az iraki szülők és a negyedik szíriai férfi részéről, melyeket a menekültügyi eljárás során tettek. De az utóbbiak közül senki sem tett vallomást a nyomozás során, illetve mindannyian el is hagyták Magyarországot a nyomozás befejezte előtt. Az idő múlásával ezért az indítványozó a tanúk eltűnése miatt nem tudott további bizonyítékokkal szolgálni. A Bíróság azt is hiányolta, hogy a hatóságok nem próbálták felkutatni a tanúkat, és más módot sem kerestek a tényállás ellentmondásainak feloldására. A Bíróság továbbá kifogásolta azt is, hogy az eset idején szolgálatot teljesítő rendőrök közül nem mindenkit azonosították és nyilatkoztattak a történtekről. Ezt illetően a Bíróság

hangsúlyozta, hogy bár kétségtelenül voltak kutyás rendőrök is a helyszínen, őket sosem hallgatták meg. Összességében a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a magyar hatóságok nem tettek meg minden észszerű erőfeszítést a bizonyítékok összegyűjtésére és a tényállás megállapítására. A Bíróság szerint mindez annyira megkérdőjelezi a nyomozás megbízhatóságát és hatékonyságát, hogy megállapítható az Egyezmény 2. és 3. cikkei eljárásjogi ágának megsértése.[17]

A Bíróság érvelésének kritikája az eljárásjogi ág tekintetében

Az, hogy az Egyezmény 2. és 3. cikkével kapcsolatos nyomozás elégtelen volt, védhető, de nem vitathatatlan álláspont, különösen a 3. cikk vonatkozásában. Ez a kérdés szorosan összefügg ugyanis a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának szubsztantív megsértésével. Megkérdőjelezhető ugyanis, hogy történt-e egyáltalán bántalmazás. Ezen a ponton persze rögtön felvethető, hogy pont a nyomozás elégtelensége miatt nem tudjuk pontosan, hogy mi történt. Jelen ügyben azt senki nem állítja, hogy a magyar hatóságok semmiféle nyomozást nem végeztek. Bizonyos tényei a tragikus eseménysorozatnak nem is kérdésesek; az alábbiakban összefoglalom ezeket. Sötétben vagy félhomályban kilenc személy érkezett a magyar–szerb vízi határhoz. Embercsempészek segítségével mind megközelítették ugyan a Tisza magyar partját, de közülük néhányan nem tudtak partra szállni. A magyar parton magyar határőrök, illetve rendőrök voltak. Az érintettek és a magyar hatóságok tagjai között valamiféle (tisztázatlan) interakcióra került sor. A határátlépést megkísérlők közül hárman végül úgy döntöttek, hogy felöltözve, hátizsákkal visszaúsznak Szerbiába. Nem tudjuk bizonyosan, hogy a magyar rendőrök milyen eszközöket vetettek be, kiabáltak-e (angolul vagy arabul), esetleg megdobálták-e az úszókat, netán rájuk eresztették-e a kutyákat. Az viszont ténykérdés, hogy az orvosszakértői vélemény külsérelmi nyomot nem talált az elhunyton. Ezt a szakértői véleményt az eljárás során az indítványozó sem vitatta. Azaz ítéleti bizonyossággal elfogadható, hogy a rendőrök, ha dobtak is követ a szír férfi irányába, az sérülést nem okozott. Lehetséges az is, hogy az őrök „elengedték a kutyákat", de kutyaharapás sem történt.

Ezen a ponton nem szabad elfelejteni, hogy stresszhelyzetben, sietve hozott döntéseket értékelünk, mind a migránsok, mind az eljáró rendőrök részéről. Ugyanakkor, érvelhető verzióként, felvetem azt is, hogy az indítványozó testvére, ha komoly sérülései lettek volna, nem próbált volna meg visszaúszni a szerb oldalra. Ismételten hangsúlyozni kell viszont, hogy az objektív szakértői vélemények szerint nem voltak sérülések az elhunyton. Nem életszerűtlen tehát az a verzió, hogy az indítványozó, a testvére és az unokatestvérük, amikor látták, hogy nem fognak tudni belépni Magyarországra, inkább a Szerbiába való visszatérés mellett döntöttek.

Visszatérve most már a szűken vett nyomozásra, ahogy maga a Bíróság is rögzíti, az ügyben érintett szinte összes résztvevőt kihallgatták, kivéve – ez vitathatatlan és fájó hiány – a kutyás rendőröket. Az is bizonyos, hogy mind az érintetteknek, mind a magyar hatóságok képviselőinek érdekében állhatott a valós történet megszépítése. Ezt egyébként a Bíróság is így gondolta, amint az fentiekből már kitűnhetett. A Bíróság, számomra meglepő módon, a magyar államnak rótta fel azt, hogy az indítványozón kívül az egyéb érintetteket már nem lehetett ismételten meghallgatni a nyomozás során. Azzal, hogy a Bíróság ezt a nyomozás hatékonysága kapcsán a magyar állam terhére rótta, valójában kettős mércét állított fel. Egyfelől – helyesen, a Bíróság egyéb döntései alapján is – elvárjuk Magyarországtól, hogy a joghatósága alá kerülő illegális bevándorlókkal emberségesen bánjon. A konkrét ügyben viszont felrójuk neki, hogy nem korlátozta a mozgásszabadságukat – nem tartotta őket kvázi börtönben –, csupán azért, hogy egy folyamatban lévő nyomozás keretében esetlegesen tanúvallomás legyen tőlük beszerezhető. A magyar állam elmarasztalását egy további hiányosság is megkérdőjelezhetővé teszi. Ez nem valaminek, hanem valakinek a hiánya: nevezetesen az indítványozóé. Ő ugyanis elhunyt testvére nevében (pontosabban helyette) fordult a Bírósághoz. De ha kicsit jobban átgondoljuk a történteket, az indítványozó és testvére (majdnem) végig együtt voltak az események során.

Nem túlzás azt állítani, hogy ugyanazokon a dolgokon mentek keresztül. Ha az elhunyttal kapcsolatban felmerült az élethez való jog megsértésének lehetősége, az indítványozóval kapcsolatban miért maradt el ugyanennek a felvetése? (Az indítványozó saját magát illetően csak a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának megsértése miatt nyújtott be panaszt, a 2. cikk alatt nem, pedig a Bíróság esetjoga értelmében az élet veszélyeztetése is ezen cikk hatálya alá esik.) Az, hogy ő saját nevében nem fordult Strasbourghoz e tekintetben, az egész történetet aláássa indítványozói szempontból (az élethez való jog szubsztantív megsértése kapcsán erre az érvre is visszatérni fogok még térni).

Összességben tehát az Egyezmény 3. cikkének eljárásjogi ága nem feltétlenül sérült. A félreértések elkerülése végett azt leszögezem, hogy a magyar szervek nyomozása nem volt tökéletes. Ugyanakkor eb-

ben az ügyben az érintettek okot adtak a hatóság eljárására, hiszen illegálisan próbálták meg átlépni a magyar határt. A Bíróság fentebb ismertetett gyakorlata értelmében az ilyen esetekben a kivizsgálási kötelezettség szűkebb. Az sem világos továbbá, hogy a Bíróság a nyomozás vitathatatlan hiányosságait miért ítélte olyan súlyosnak, hogy kimondható legyen az Egyezmény megsértése. Milyen jogi vagy szakmai sztenderd alapján döntött a Bíróság?

Vagyis úgy tűnik, hogy a Bíróság nem azt várta el a magyar államtól, hogy minden tőle telhetőt megtegyen az igazság kiderítése céljából, hanem azt, hogy minden elképzelhető nyomozati cselekményre sort kerítsen. Ilyen sztenderd viszont nem létezik az Egyezménnyel kapcsolatban. A vitathatatlan hiányosságok az eset speciális körülményeiből és a való élet realitásaiból következtek. Nem állítható tehát, hogy a magyar állam nem tett meg mindent a tényállás felderítése és a felelősök megtalálása érdekében, ami ebben a konkrét – a 3. cikk ingerküszöbét talán el sem érő – ügyben tőle elvárható lett volna.

Az élethez való jog szubsztantív ágának sérelme

Térjünk most át az Ítélet következő részére, mely az Egyezmény 2. cikkének szubsztantív megsértésével foglalkozik.

Ebben a körben a befogadhatósággal összefüggésben röviden megismétlem, hogy a hazai hatékony jogorvoslatok kimerítését ebben a körben is vizsgálni lehetett volna, de a Kormány esetleges ez irányú felvetése ebben a körben sem vezethetett volna eredményre.

A Bíróság az élethez való jog szubsztantív megsértése kapcsàn kiindulásként rámutatott arra az állandó gyakorlatára, miszerint ilyen ügyekben a bizonyítás az érintett államot terheli.[18] Az élethez való jog nemcsak azt jelenti, hogy az állami szerveknek tilos kioltaniuk valakinek az életét, hanem tevőleges kötelezettséget is ró az államokra. Azaz, az államoknak megfelelő lépéseket kell tenniük a fennhatóságuk alá tartozó személyek életének védelme érdekében. Ez a kötelezettség abban az esetben is felmerül, ha az érintett „veszélyes tevékenységet végez", továbbá kifejezetten vonatkozik a fegyveres erők akcióira is.

A Bíróság állandó gyakorlata értelmében a tevőleges kötelezettség körében elvárja a Részes Államoktól, hogy megfelelő szabályozást fogadjanak el az emberek biztonsága érdekében, és hogy biztosítsák a szabályozás hatékony érvényesülését.[19]

Rendőrségi akciók megtervezését és ellenőrzését illetően a Bíróság azt vizsgálja, hogy vajon a hatóságok megfelelő lépéseket tettek-e az életveszély minimalizálása érdekében, és hogy nem felelőtlenül választották-e ki az alkalmazott eszközöket. A rendőrség működését a nemzeti jognak kell szabályoznia, de annak megfelelő és hatékony biztosítékokat kell tartalmaznia az önkényességgel és az erővel való viszszaéléssel szemben, valamint a balesetek elkerülése érdekében.[20]

A mentőakciók kapcsán a Bíróság kifejtette, hogy különböző helyzetekre különböző szigorúságú elvárásokat kell alkalmazni. Az ellenőrzés mértékének függenie kell attól, hogy a hatóságok mennyire kontrollálják a helyzetet, illetve a döntéshozatalt. Az ellenőrzés során az adott helyzetet megnehezítő egyéb tényezőket is figyelembe kell venni. Egy mentőakció megtervezése és kivitelezése azonban normál esetben is nagyfokú szigorúságot követel.

Az állam életvédelmi kötelezettsége kiterjed a mentőszolgálatok működtetésére is. A körülményektől függően ez a kötelezettség túlmehet a tűzoltóvagy mentőszolgálat – beleértendő a légi és vízi mentést – működtetésén. Az állam kötelezettsége ezt illetően is kiterjed a megfelelő jogszabályi háttér biztosítására, valamint a szabályozás hatékony működtetésére.

A fenti elveket a Bíróság a konkrét ügyre is alkalmazta. Mindenekelőtt ismét rámutatott arra, hogy a történteket illetően a hatóságok és a migránsok verziói között ellentmondás feszül. A Bíróság szóhasználata viszont az ítélet ezen részében azt az érzetet kelti, hogy az érintettek elmondása mintegy „megcáfolja" a hivatalos verziót. Szintén az elfogultság kellemetlen érzését kelti az olvasóban, hogy a Bíróság – mindenfajta további elemzés nélkül – azt állítja, hogy „figyelembe vette" egyéb nemzetközi szervezetek magyarországi helyzettel kapcsolatos jelentéseit.[21] Ha az említett jelentések, illetve az azokban megfogalmazott vélemények jelentősen befolyásolták volna a Bíróságot az ügy eldöntését illetően, az figyelemre méltó lenne, de valójában kérdéses, hogy a konkrét ügyben ez így történt-e. Az ügy tárgyát képező események előtt akár évekkel született dokumentumok relevanciája valójában látszólagos – illetve, külön indokolást igényelt volna, hogy miért tekintette a Bíróság ezeket relevánsnak. Kicsit figyelmesebb olvasásra ennek hiánya

A BÍRÓSÁG NEM AZT VÁRTA EL A MAGYAR ÁLLAMTÓL, HOGY MINDEN TŐLE TELHETŐT MEGTEGYEN AZ IGAZSÁG KIDERÍTÉSE CÉLJÁBÓL, HANEM AZT, HOGY MINDEN ELKÉPZELHETŐ NYOMOZATI CSELEKMÉNYRE SORT KERÍTSEN. ILYEN SZTENDERD VISZONT NEM LÉTEZIK AZ EGYEZMÉNNYEL KAPCSOLATBAN

azért is feltűnő, mert a Bíróság valójában nem mondja meg, hogy a jelentésekben foglalt információk figyelembevétele mit eredményezett a döntést illetően. Megerősítette, hogy a magyar államnak oka van a pironkodásra? Vagy éppen ellenkezőleg, az illegális határátlépők a felelősek a történtekért? (A dokumentumok idézett részeit nézve, a Bíróság valószínűleg az előbbire hajlott.) Az államot amúgy is kétségtelenül bizonyítási kötelezettség terheli, ha azt állítja, hogy nem sértették meg az érintett élethez való jogát. Azaz, ilyen ügyekben eleve az a vélelem, hogy az állam felelőssége megállapítható. A Bíróság adós maradt annak megválaszolásával is, hogy mit adnak hozzá vagy vesznek el ezen megfontolásból az idézett nemzetközi dokumentumokban közöltek.

A Bíróság továbbá „figyelembe vette, hogy a boncolás során nem találtak külsérelmi nyomokat az elhunyton".[22] Ez az elsőre objektivitásra törekvőnek tűnő megjegyzés valójában felesleges, sőt, félrevezető. Mégpedig azért, mert egy olyan ügyben beszélünk az élethez való jog megsértéséről, ahol senki nem állítja, hogy a magyar állam szervei szándékosan kioltották az indítványozó testvérének életét. Csak és kizárólag az a jogvita tárgya, hogy a hatóságok minden racionálisan elvárhatót megtettek-e az elhunyt életének a megmentése érdekében. Tehát irreleváns, hogy szenvedett-e sérüléseket az elhunyt, hiszen ezért a magyar állam bizonyosan nem tehető felelőssé.

A Bíróság ezután sokadszorra felhozta, hogy a történteket illetően a felek verziói között feloldhatatlan ellentmondás feszül, és mindezért nem tudja ítéleti bizonyossággal megállapítani, hogy a hatóságok bevetettek-e könnygázt, illetve kutyákat az elhunyt ellen, vagy megdobálták-e. A Bíróság azt is megismételte, hogy ez a bizonytalanság a nyomozás hiányosságaiból fakad.[23] A Bíróság ezen a ponton keveredik talán a legnagyobb ellentmondásba. Az ítéletben korábban már kimondta ugyanis az élethez való jog eljárásjogi ágának megsértését, azaz felrótta a magyar hatóságoknak, hogy nem megfelelően vizsgálták ki az ügyet, és ha visszaemlékszünk, a Bíróság ebben a körben még radikálisabb álláspontot foglalt el: azt állította, hogy a magyar hatóságok semmilyen vizsgálatot nem végeztek az üggyel kapcsolatban. Az érvelés kedvéért felteszem, hogy a Bíróság ezen meglátása helyes. Ebből viszont minden további nélkül következne az élethez való jog szubsztantív ágának megsértése is. Mégpedig azért, mert ha semmilyen nyomozás nem folyt, akkor kizárható, hogy a magyar állam eleget tudott volna tenni a bizonyítási kötelezettségének. Ezért a Bíróság az élethez való jog szubsztantív ága megsértésének megállapítása alól sem menekedhet, ha így tekint a nyomozás kérdésére az ügyben.

Az, hogy a Bíróság nem ezt mondta ki, hanem további érdemi érvelést adott elő, legalábbis ellentmondásos. Ha egyszer a Bíróság megállapította, hogy nem áll rendelkezésre elegendő tény – és ez tekinthető olyan súlyos hiányosságnak, ami megvalósítja az élethez való jog eljárási ágának megsértését –, akkor a szubsztantív ággal kapcsolatos kérdés érdemi eldöntéséhez egyszerűen nincs elég információ. Ezen a ponton szerintem a testületnek meg kellett volna állnia és kimondania, hogy az Egyezmény 2. cikke érdemi megsértésének megállapítása nem lehetséges. (Hogy egy kicsit előreszaladjak, az Egyezmény 3. cikkével kapcsolatos érdemi elutasítás indokolásából is az tűnik ki, hogy ez világos volt a Bíróság számára.)

Az Ítélet 2. cikkel kapcsolatos „(érdemi) indokolása" önmagában is vitatható. Az ugyanis nem állítható, hogy a mentőakcióról semmilyen információt ne tárt volna fel a nyomozás. Ez csak a Bíróság álláspontja, ami a saját maga által megállapított tényállással némiképp ellentétes. Éppen ezért én is veszem a bátorságot, hogy a saját verziómmal előálljak, az Ítélet szövege alapján bizonyosnak tűnő tények alapján.

A Bíróság úgy vélte, hogy az áldozatoknak semmilyen hanyagság vagy felelőtlenség nem róható fel. Rámutatott, hogy a magyar hatóságok végezték a határ őrzését, amikor a baleset történt. Közismert tény, hogy a Tisza veszélyes átkelőhely, és legalább egy korábbi balesetről tudni lehet, melynek során egy illegális határátlépő megsérült. Továbbá, a Bíróság szerint a rendőrök tudtak a migránsok érkezéséről, ugyanis hamar észrevették az átkelési kísérletet. A Bíróság szerint az érintettek felöltözve, hátizsákkal vártak a vízben, ami még veszélyesebbé tette a helyzetet. Ezt illetően a Bíróság jelentős körülménynek tekintette azt is, hogy az iraki család tagjait (miután kimentették őket a vízből), kórházba kellett szállítani, és az egyik gyerek kritikus állapotban volt. Mindezek alapján a Bíróság összességében arra a következtetésre jutott, hogy a hatóságok előtt ismert volt a valós és elkerülhetetlen veszély, mellyel a migránsok szembesültek. Mindezért az is egyértelmű, hogy a hatóságoknak kötelességük lett volna megvédeni a migránsok életét.[24]

A Bíróságnak tehát meg kellett arról győződnie, hogy a hatóságok teljesítették-e az ún. tevőleges kötelezettségüket az élethez való jog kapcsán, azaz tettek-e lépéseket az indítványozó testvérének – nyilvánvalóan veszélyben lévő – élete megvédésére.[25] Ennek keretében a Bíróság hangsúlyozta: az államoknak kötelesek megelőző lépéseket tenni a tudomásukra jutott életveszélyes helyzetek elhárítása érdekében. Mindazonáltal, ez a kötelezettség nem egyenlő annak elvárásával, hogy a hatóságok sikeresen mentse-

nek meg mindenkit. Vagyis gondossági, nem pedig eredménykötelemről van szó.

A Bíróság szilárd esetjoga szerint a részes államok ellenőrizhetik a külföldiek belépését és tartózkodását, valamint a külföldieket adott esetben ki is utasíthatják. Mindazonáltal, az Egyezmény előírásait akkor is be kell tartania egy államnak, ha nagyobb számban érkező határátlépőkkel találkozik. A Bíróság a konkrét ügy kapcsán arra is rámutatott, hogy a strasbourgi vizsgálat nem a határellenőrzés egészére, hanem csak arra fókuszált, hogy voltak-e olyan hiányosságok, melyekkel közvetlenül összefüggött az indítványozó testvérének halála.[26]

A Bíróság megállapította, hogy a tárgyalt időszakban a Magyarországra belépők száma megnövekedett, és ezzel a kihívással a hatóságoknak foglalkozniuk kellett. A magyar határőrizeti szervek tudhatták, hogy valószínűleg migránsok jelennek meg a zöldhatáron. A Bíróság megismételte, hogy a Tiszán már korábban is történtek balesetek, ezért a jelen eset körülményei nem tekinthetők különlegesnek. Éppen ellenkezőleg: többé-kevésbé rutinjellegű határellenőrzési akcióról volt szó. A magyar hatóságoknak megvolt a kellő tudásuk a veszély felméréséhez és ahhoz, hogy megfelelően megszervezzék a tevékenységüket. Mindazonáltal a jelen ügyben a Bíróság szerint semmi nem utalt arra, hogy a szolgálatot teljesítő rendőrök bármilyen előzetes terv alapján jártak volna el, a folyón átkelők életének védelmét célozva. Nincs arra utaló információ, hogy a hatóságok gondosan figyelték volna a határátlépőket szállító hajót, vagy bármilyen erőfeszítést tettek volna a határátlépők fogadására és partra szállítására. Mindebből a Bíróság arra következtetett, hogy a magyar hatóságok nem tettek meg minden tőlük észszerűen elvárható erőfeszítést, hogy elkerüljék a valós és tényleges életveszély kialakulását.[27]

A Bíróság szerint a mentőakció nem tekinthető spontánnak, hiszen a fentiek értelmében a magyar hatóságoknak tudomásuk volt arról, hogy a Tisza szóban forgó szakasza átkelőpontként használatos, vagyis lett volna lehetőségük speciálisan felkészülni a vízi balesetekre. Továbbá, minthogy a hatóságok tudták, hogy migránsok közelednek egy csónakban, tudtak volna kutató-, illetve mentőexpedíciót szervezni. Ez azonban, a Bíróság állítása szerint, nem történt meg. A Bíróság leszögezte, hogy a mentőhajó csak akkor indult a helyszínre, amikor értesültek róla, hogy az iraki család tagjai a vízben vannak. Csak ekkor látták meg a vízen úszó kabátot és hátizsákot, és csak ezután kezdték el keresni a többi embert. Az tehát nem volt világos a Bíróság számára sem, hogy a vízi mentést végző rendőrök értesültek-e arról előzetesen, hogy az indítványozó testvére bajban van.[28]

A Bíróság szerint a tanúvallomásokból az tűnt ki, hogy nem volt egyértelmű fontossági sorrend felállítva az eljáró hatóságok képviselői számára. Azt a Bíróság is elismerte, hogy az utóbbiaknak nehéz döntési helyzetben kellett cselekedniük: választaniuk kellett egy család megmentése és egy vízben eltűnt személy keresése között. Semmilyen helyzetértékelés nem született a többszörös veszély elhárítását illetően, így a helyzet romlása a Bíróság álláspontja szerint jelentős mértékben betudható annak, hogy az eljárás nem volt megfelelően átgondolt. A Bíróság azt azért elismerte, hogy lehetnek olyan helyzetek, amikor több cselekvési lehetőség közül kell választani, illetve váratlan fejleményekre kell megoldást keresni. Mindazonáltal, a Bíróság szerint a hatóságok képviselői semmilyen erőfeszítést nem tettek az indítványozó testvérének megtalálására, miután a mentőhajó elhagyta a helyszínt. Továbbá, a Bíróság véleménye szerint az a körülmény, hogy csak egyetlen mentőhajó legénysége állt rendelkezésre, akiknek egyidejűleg kellett volna segíteniük az iraki családon és megtalálniuk az indítványozó testvérét – megalapozza annak megállapítását, hogy noha a rendelkezésére álló kapacitások nem voltak elégségesek, a hatóságok nem kértek segítséget a veszélyhelyzet elhárításához. Mindezért összességében a Bíróság megállapította az Egyezmény 2. cikke szubsztantív ágának megsértését is.[29]

A Bíróság érvelésének kritikája a szubsztantív ág tekintetében

Álláspontom szerint a Bíróság meglehetősen sajátosan értékeli a rendelkezésre álló, amúgy is nagyon hiányos információkat. Más szóval: tulajdonképpen azt sem lehet megtudni az Ítéletből, hogy a Bíróság valójában milyen mérce alapján végezte el az értékelést.

Korábban a Bíróság maga ismertette arra vonatkozó esetjogát, hogy a részes államoknak megfelelő jogi hátteret kell biztosítaniuk, és annak gyakorlati alkalmazását be kell bemutatniuk a fegyveres erők működésével kapcsolatban. Az Ítéletből nem derül ki, hogy a Kormány ilyen irányú védekezést elővezetett-e, de ettől függetlenül is célszerű lett volna bemutatni és értékelni a releváns jogszabályi hátteret és az esetleges joggyakorlatot. Ehhez képest ilyen érvelés egyáltalán nincs az Ítéletben, a vonatkozó magyar jog nem kerül bemutatásra, a Bíróság mindösszesen a Büntető Törvénykönyv egy passzusát idézi. Mindez álláspontom szerint megkérdőjelezi az ítélet megalapozottságát.

Jelen ügyben ez a mulasztás különösen érzékeny témát érint. Az ügy tárgya ugyanis tág értelemben az illegális bevándorlás elleni küzdelem, és tudjuk, hogy már eleve abban a tekintetben is nagyon megosztott a társadalom, hogy „küzdeni" kell-e a jelenség ellen. Ezt a kérdést a jelen tanulmányban nem is kívánom megvitatni, mert túlfeszítené a kereteket. Annyi bizonyos, hogy az illegális határátlépés: jogszerűtlen. Jogszerűtlen cselekedetek ellen az államnak joga és kötelessége fellépni. Hogy ennek során a hatóságok mit tehetnek meg, milyen eszközöket használhatnak – különös tekintettel a fizikai erő alkalmazására –, azt jogszabályban pontosan meg kell határozni, ügyelve az emberi jogok sérelmének kiküszöbölésére.

Jelen ügyben azonban a Bíróság olyan fokú racionalitást várt el a hatóságoktól, ami irracionális. Az eljáró hatóságok képviselőinek gyakorlatilag nulla információ birtokában kellett dönteniük és cselekedniük; minden akkor és ott, rövid idő alatt következett be, mindenre percek alatt kellett reagálni. Egy ilyen szituációról olvasva nagyon könnyen az utólagos okoskodás hibájába eshet az ember – és álláspontom szerint a Bíróság is ebbe a hibába esett. Megismétlem, hogy ez különösen annak fényében tűnik valószínűnek, hogy az irányadó nemzeti jogot és gyakorlatot a Bíróság nem mutatta be. Tehát nem tudjuk meg az Ítéletből, hogy mik is lennének a „hideg fejjel" kidolgozott magyar sztenderdek, melyek természetesen lehetnek megfelelőek vagy nem. Történt egy tragikus haláleset, amely minden jóérzésű embert ösztönösen megráz – a Bíróság munkatársait is. De a személyes érzések nem befolyásolhatják az ítélet lehetőség szerint minél józanabb megfontolását. A józanság nem érzéketlenséget jelent, éppen az ellenkezőjét.

TULAJDONKÉPPEN AZT SEM LEHET MEGTUDNI AZ ÍTÉLETBŐL, HOGY A BÍRÓSÁG VALÓJÁBAN MILYEN MÉRCE ALAPJÁN VÉGEZTE EL AZ ÉRTÉKELÉST

Kétségtelen tény, hogy az áldozat életét nem sikerült megmenteni. Ugyanakkor kiindulásként a Bíróságnak vizsgálnia kellett volna, hogy az ilyen jellegű esemény mennyire gyakori, vagy legalábbis mekkora a reális esélye a bekövetkeztének. Ez – tetszik, nem tetszik – statisztikai kérdés is. A Bíróság nem vizsgálta, hogy hány hasonló haláleset történt az eseményekhez közeli időpontban. Az internet tanúsága szerint 2009 októberében egy tragikus incidens során 15-en fulladtak a Tiszába, miközben illegálisan próbáltak Magyarország területére jutni.[30] Másik két alkalommal – 2015 júliusában és 2017 februárjában, hasonló körülmények között – egy-egy személy hunyt el.[31] Mintegy hét évnyi időtartam alatt tehát három emberéletet követelő incidens történt. Vitatható, hogy ebből a számból az következne: a Tisza mint zöldhatár-átkelőhely olyan mértékben veszélyes, hogy az állandó, aktív monitorozást igényelne a magyar szervek részéről.

Természetesen a halálesetek száma önmagában nem feltétlenül perdöntő abban a tekintetben, hogy milyen megelőző intézkedéseket kell alkalmazni, milyen protokollokat kell bevezetni. A kérdés tehát eldönthetetlen. Ha szem előtt tartjuk az emberi élet kiemelt fontosságát, ám nem hagyjuk, hogy ez a természetes és kívánatos érzés eltorzítsa az ítélőképességünket, akkor további adatokra van szükségünk a kérdés megítéléséhez. Pár példa: milyen hosszú a magyar–szerb határ tiszai része? A vizsgált és az azzal összehasonlítható időszakokban hányan próbáltak meg illegálisan átkelni a Tiszán? Az illegális határátlépők hány százalékát érte valamilyen baleset? Hány migránst kellett kimenteni a vízből? Ténylegesen mekkora humán erőforrás állt a határőrök rendelkezésére? A sor még hosszan folytatható lenne.

Ezeknek a megfontolásoknak fájó a hiánya. A Bíróság egy ritka, de nagyon erős hatást kiváltó eseményből – egy ember vízbe fulladása – vonta le azt az általános következtetést, miszerint általában fennáll az életveszély „a Tiszán", méghozzá folyamatosan, amelynek elhárítása érdekében a magyar államnak sokkal hatékonyabb intézkedéseket kellett volna tennie. Ha a Bíróság tágabb keretbe helyezi az ügy megítélését, könnyen lehet, hogy más következtetésre jutott volna.

Ezen a helyen csak röviden utalok vissza az élethez való jog eljárásjogi ága alatt kifejtett hiányosságra, nevezetesen arra, hogy az indítványozó nem állította saját nevében az élethez való jog sérelmét. Pedig arra egyértelmű esetjog van – magyar ügy is van[32] –, hogy életveszély okozása esetén haláleset bekövetkezése *nélkül* is lehet az Egyezmény 2. cikkére hivatkozni. Ha azt rójuk fel a magyar hatóságoknak, hogy nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy migránsok vízbe kerülésének esetére legyen megfelelő mentési terv, illetve gyakorlat, különben az érintettek nagyon is reális életveszélynek vannak kitéve, nos, ez magát az indítványozót is érintette: a Bíróság logikáján belül maradva, az indítványozó élethez való joga is sérülhetett.

A Bíróság végezetül a kínzás és embertelen bánásmód tilalmának szubsztantív ágát vizsgálta. Kiindulásként leszögezte, hogy az indítványozó kizárólag a rendőrök erőszakos fellépését panaszolta, a rendőri fellépés esetleges pszichés hatásaira nem panaszkodott. A Bíróság álláspontja szerint a Kormány viszont az esetleges fizikai sérülések kapcsán csak a lelki hatásokat vitatta.[33] Valójában azonban az ügy érdemé-

ben a Kormány tagadta, hogy a rendőrök fizikai erőt alkalmaztak volna, így tehát tagadta annak testi és lelki következményeit is. Azt gondolhatjuk, hogy ez a két aspektus szorosan összefügg, és együtt értékelendő. Akárhogyan is, a Bíróság – ellentétben az élethez való jognál kifejtettekkel – nem tudta kétséget kizáróan megállapítani, hogy fizikai erőt használtak volna. Ezért (sommás indokolás után) az Egyezmény 3. cikkének szubsztantív megsértését nem állapította meg. Számomra eleve kétséges, hogy megfelelő komolyságú lehetett-e a 3. cikk sérelmének panasza – az állított sérelem valószínűsíthetően el sem érte a 3. cikk alkalmazhatóságának küszöbét[34] –; álláspontom szerint emiatt a panasz ezen részét elfogadhatatlannak kellett volna nyilvánítani.

Utolsóként még egy jelentős hiányosságot említek az ügy kapcsán: nem kapott figyelmet az a kérdés, hogy mi volt Szerbia szerepe. Három migráns a határon történt incidens során vissza akart úszni Szerbiába. Tragikus módon az egyiküknek ez nem sikerült. Hol volt mindeközben a szerb határőrség? A szerb hatóságok (ez még az ügy hézagos leírásából is kitűnik) részt vettek az ügyben, hiszen az indítványozót először ők hallgatták ki, részéről az első tanúvallomásra Szerbiában került sor. A tragikus incidens napján egyeztettek a magyar és szerb határőrvédelmi szervek a határvédelmi gyakorlat esetleges fejlesztéséről. Tehát az ügyben a szerb hatóságok is érintettek voltak, ehhez képest ezzel a kérdéssel az ítélet egyáltalán nem foglalkozik. Természetesen ez sem egyszerű kérdés, hiszen Szerbia strasbourgi beperléséhez szükség lett volna a szerbiai hatékony hazai jogorvoslatok kimerítésére. Amennyiben ez bármilyen okból nem történt meg, Szerbiát nem is lehetett volna felelősségre vonni a Bíróság előtt.

JELEN ÜGYBEN AZONBAN A BÍRÓSÁG OLYAN FOKÚ RACIONALITÁST VÁRT EL A HATÓSÁGOKTÓL, AMI IRRACIONÁLIS. AZ ELJÁRÓ HATÓSÁGOK KÉPVISELŐINEK GYAKORLATILAG NULLA INFORMÁCIÓ BIRTOKÁBAN KELLETT DÖNTENIÜK ÉS CSELEKEDNIÜK

Továbbmenve azonban ezen a gondolati vonalon, a Kormány részéről is meglepő, hogy meg sem próbálta áttolni a felelősséget a szomszédos országra. Szerbia kihagyása az ügyből – a jogi és eljárásjogi aspektusokon túl – ellentétes a józan ésszel is. Az ügy lényege ugyanis az, hogy egy migráns visszaúszik Szerbiába, és tragikus körülmények között belefullad a folyóba. A Tisza határfolyó, egy része magyar felségterület, egy másik része szerb. Nem tudhatjuk, hogy a tragikus esemény pontosan melyik ország fennhatósága alatt következett be. A Bíróságnak foglalkoznia kellett volna ezzel az aspektussal, hiszen egy ilyen helyzetben mindenképpen ki kell deríteni, hogy melyik ország területén történt az ügyre okot adó esemény. Vagy mindkét tagállam felelős? Ha igen, milyen mértékben? A kérdések sora még folytatható lenne, bár elfogadom, hogy ezen kérdések megválaszolása után is megállapítható lenne Magyarország felelőssége.

KONKLÚZIÓ

Összességében tehát azt gondolom, hogy az élethez való jog eljárásjogi és szubsztantív ágára vonatkozó ítéleti rendelkezésekkel éppen egyet is lehetne érteni, de az indokolás helyenként hiányos és ellentmondásos, nem meggyőző. Azt a véleményemet is vállalom, hogy ha döntési helyzetben lettem volna, én személy szerint e tekintetben eleve a panasz elutasítására hajlottam volna.

Az Egyezmény 3. cikke megsértésének kimondását pedig még problematikusabbnak látom. Számomra még az is kérdéses – a fent részletesen kifejtett érveimet itt nem ismétlem meg –, hogy egyáltalán az Egyezmény 3. cikkének tárgyi körébe esik-e az ügy.

Az incidens súlyát egy percig sem alábecsülve, azt gondolom, hogy a Bíróságnak ebben az – egyébként fontos és szakmai szempontból érdekes – ügyben nem sikerült kielégítően megválaszolnia azt az alapvető kérdést, hogy hatósági mulasztás vezetett-e a halálesethez, vagy tragikus baleset történt.

JEGYZETEK

1. *Alhowais Magyarország elleni* ügye, 59435/17. számú kérelem, a Bíróság 2023. február 2-án kelt ítélet (a továbbiakban: Ítélet).
2. Ítélet (17–21).
3. Ítélet (23–24).
4. Ítélet (25, 44).
5. Ítélet (32–37).
6. Ítélet (38–41).
7. Ítélet (42–43).
8. Ítélet (45–46).
9. Ítélet (47–49).
10. Ítélet (73).
11. Ítélet (77).
12. *S.M. Horvátország elleni* ügye, a Bíróság 2020. június 25-án kelt nagykamarai ítélete (313–319).
13. Ítélet (71).
14. Ítélet (78–81).
15. Ítélet (83–84).
16. Ítélet (85–87).
17. Ítélet (89–93).

18. Ítélet (106–107).
19. Ítélet (108–109, 113).
20. Ítélet (115).
21. Ítélet (120–121).
22. Ítélet (121).
23. Ítélet (123).
24. Ítélet (127, 129).
25. Ítélet (130, 131).
26. Ítélet (132, 133).
27. Ítélet (134, 136).
28. Ítélet (137, 140).
29. Ítélet (141, 145).
30. Német Tamás: Felmentették a tizenöt koszovói menekült halálával járó embercsempészet vádlottjait, *Index.hu*, 2015. december 3., *https://index.hu/belfold/2015/12/03/koszovo_menekultek_halal_tisza_embercsempeszek_itelet/*.
31. HVG.hu: Belefulladt egy migráns a Tiszába, a mentőket nem engedték át a szerbek, *HVG.hu*, 2015. július 21., *https://hvg.hu/itthon/20150721_Belefulladt_egy_migrans_a_Tiszaba_a_vizim*; VajMa: Tragédia a Tiszán: Leszakadt a migráns alatt a jég, eltűnt a folyóban, *Vajdaság Ma,* 2017. február 6., *https://m.vajma.info/cikk/szerbia/24516/Tragedia-a-Tiszan-Leszakadt-a-migrans-alatt-a-jeg--eltunt-a-folyoban.html*.
32. *Haász és Szabó Magyarország elleni* ügye, 11327/14. számú kérelem, a Bíróság 2015. október 10-én kelt ítélete.
33. Ítélet (147, 150).
34. A bíróság állandó gyakorlata, hogy a panaszolt bánásmódnak bizonyos minimum súlyosságot el kell érnie. Jelen ügyben semmilyen sérülést nem szenvedett sem az elhunyt, sem az indítványozó.